

the transformation of the physical into the spiritual, and Vice versa; demonstrated conditions raspredsetevaya essential powers of man as amotorcycle personality and presents the definition of sport as an expression of the spirit of personal activity, which affects the strengthening of the forces, opens the borders for permanent improvements, and more importantly, physical activity, based on the spirit. In the article the conditions of socialization, which are expressed in the change of man to the world and yourself, the formation of sports competence of the individual; and discloses the category of «spirit» and «soul», which is decisive in shaping the theoretical and methodological context of sport, namely, the manifestation of spirit activity and samorastvorennya essential forces of personality.

Keywords: sports, spirit, soul, activity, person, entity power, sports activities, work, sports life, human body.

Билогур В. Е., доктор философских наук, профессор кафедры теории и методики физического воспитания и спортивных дисциплин, Мелитопольский государственный педагогический университет им. Богдана Хмельницкого (Украина, Мелитополь), bilovlada@mail.ru

Спорт как выражение духа активности и саморазворачивания сущностных сил человека: теоретико-методологический контекст

Представлен теоретико-методологический контекст исследования спорта как выражения духа активности и саморазворачивания сущностных сил личности. Раскрыта сущность спорта как выражения духа активности, которая способствует трансформации физического в духовное и наоборот; продемонстрированы условия распредмечивания сущностных сил человека как самотворческой личности и представлена разработка определения спорта как выражения духа активности личности, который влияет на укрепление сил, открывает границы для постоянного совершенствования, а главное – физической активности, в основе которой дух. В статье раскрыты условия социализации, которые выражаются в изменении человека к миру и самому себе, формирования спортивной компетентности личности; раскрыты категории «дух» и «душа», которые есть определяющими в формировании теоретико-методологического контекста спорта, а именно выражения духа активности и саморазворачивания сущностных сил личности.

Ключевые слова: спорт, дух, душа, активность, человек, сущностные силы, спортивная деятельность, творчество, спортивное бытие, человеческое тело.

* * *

УДК 796.011+141

Шеремет Л. А.,
кандидат философских наук, доцент, докторант,
Институт вищої освіти НАПН України
(Україна, Київ), lyubasha1971@mail.ru

ГУМАНІЗАЦІЯ СПОРТУ ЯК ЧИННИК ОПТИМІЗАЦІЇ ЛЮДИНОМІРНОСТІ

Аналізуються можливості подолання кризових явищ в сучасному спорті шляхом гуманізації як його сутнісних, так і організаційних сторін. Метою даної статті є виявлення можливості гуманізації спорту і з визначенням практики в якості фактора оптимізації його людиномірності. Особливу роль у досягненні поставленої мети зіграли такі загальнонаукові методи, як системний, аналіз та синтез.

Подальші дослідження спорту, безумовно, повинні бути пов'язані з якомога більш глибоким вивченням проблеми гуманізації спорту і з визначенням способів їх вирішення. Тут особливо виокремлюється завдання виявлення та актуалізації таких стратегій розвитку спортивної практики, в яких в найбільшій мірі виявлялася б гуманістична природа спорту.

Ключові слова: спорт, спортивна діяльність, гуманізм, олімпізм, технократизм, змагання, принципи чесної гри.

Спорт розглядається як сфера суспільного життя, в рамках якої формуються і виявляються кращі людські якості, відбувається становлення людини як духовно-тілесної цілості. Разом з тим стає все більш виразною здатність спорту створювати й негативні стимули для розвитку особистості. У спорті людина розкриває і «вимірнює» свої фізичні та ментальні можливості, однак у ньому міститься також і небезпека виходу за межі цих можливостей, за межі допустимої для індивіда напруги сил.

Таким чином, назріває криза сучасного спорту, сутність якої полягає в тенденції порушення ним меж людиномірності, вона є вагомим спонукальним чинником дослідження даного феномена, визначення перспектив

його розвитку і головне – виявлення тих засобів, застосування яких оздоровить і гуманізує сферу спорту.

Основні колізії, що виникають в області сучасного спорту, так чи інакше, пов'язані з технократичними тенденціями особливо потужно проявляють себе в суспільстві на нинішньому етапі його розвитку, про що розмірковує в своїх працях М. О. Бердяєв. Для філософського осмислення різноманітних аспектів широкого проблемного поля сучасного спорту, що включають різні сторони людиномірності соціальної практики спорту, особливе значення мають роботи М. М. Візителя та В. І. Столярова. Проблема гуманізації спорту піднімається в роботах В. І. Столярова, Ю. Т. Черкесова, П. де Кубертена. Л. П. Матвєєв відзначає суперечливість та антигуманність сформованої практики «спортивної селекції», що з одного боку сприяє активізації пошуку спортивних талантів, але з іншого – стає бар'єром для багатьох людей. Ціннісний аналіз спорту становить собою зміст досліджень таких сучасних українських філософів як М. М. Ібрагімова та С. В. Могільова, формуючи собою започаткування цілого напрямку «гуманітарного спортивного наукознавства», яке сприяє пізнанню людиною своєї сутності та смислового призначення. Та все ж в широкому списку літератури, присвяченій теоретичній рефлексії фізичної культури й спорту, поки що немає дослідження, в якому була б розкрита проблема розуміння спорту як способу прояву і визначення людиномірності в широкому контексті – розумінні світу як людиномірності буття.

Метою даної статті є виявлення можливості гуманізації спорту як соціальної практики в якості фактора оптимізації його людиномірності.

Особливу роль у досягненні поставленої мети зіграли такі загальнонаукові методи, як системний, аналіз та синтез.

Теоретична проробка і практична реалізація системи ідей, рішень та заходів, пов'язаних з гуманізацією спорту, є, мабуть, найскладнішим і разом з тим актуальним завданням спортивної науки та суспільного дискурсу з проблем спорту.

Виникає необхідність не лише осмислення всього комплексу питань, пов'язаних з розвитком дегуманізуючих тенденцій в спорті, але й вироблення практичних, таких, що піддаються реалізації, рекомендацій. І найбільша складність полягає в тому, що найпрекрасніші наміри та теоретичні конструкції тут стикаються з тією обставиною, що гуманізації спорту часто протистоять самі інтенції спортивної діяльності, пов'язані з прагненням її суб'єкта до визначення меж людиномірності.

Онтологічна природа спорту така, що він пов'язаний із встановленням деяких визначеностей, з перебуванням всередині ареалу Антропологічної Межі. Якщо вилучити з спорту його провідну змістовну ознаку – служити способом фіксації міри розвиненості людської тілесності (враховуючи, звичайно, що тілесність є соціальною характеристикою людини, маючи на увазі нерозривний зв'язок з духовністю), – то зникне спорт як такий, як явище культури.

Саме тому викликає сумнів думка деяких аналітиків і практиків спорту, можливо очевидна з погляду необхідності гуманізації спорту, але навряд чи реалізована, ідея відмови від змагальності взагалі. Зокрема, прихильники руху, назва якого перекладається з англійської як «спорт

в дусі співробітництва» припускають припинити поділяти учасників на переможців та переможених, оцінювати, насамперед, здатність до співпраці, їх допомогу один одному у досягненні спільної мети [6, с. 6].

Але вся справа в тому, що змагання є найадекватнішим завданням спорту «міркою» фізичних і ментальних сил індивіда. Якщо воно буде відсутнє, значить, буде відсутнє й порівняння результатів, а, отже, зникне можливість об'єктивної фіксації певних показників. Швидше за все «зустрічі», подібні тим, на які вказували В. І. Столяров, І. В. Барінова, С. І. Курило, не знайдуть широкого розповсюдження, або можна висловити припущення про ймовірність перетворення їх у звичайні змагання, просто засновані на основі нових правил (або домовленостей).

Подібне рішення проблеми гуманізації спорту неприродне для нього самого і є проявом своєрідного «насилення» по відношенню до даної сфери суспільного життя й виду діяльності. По суті воно являє собою заборону, оголошення «вето» на реалізацію змістовних і формальних характеристик спорту.

Проблема, пов'язана з явними тенденціями до переходу за межі Антропологічної Межі, що визначилася в спорті, виникає на певній цивілізаційній ціннісно-нормативній основі. Вона є проекцією глибинних, але певним чином модифікованих соціокультурних смислів, а також розділової натуралістичної парадигми соматичної свідомості. Отже, коріння вирішення цієї проблеми лежать значно глибше того рівня буття, на якому можливе здійснення вибору тієї чи іншої форми змагального процесу.

Ці корені – у розвитку технократичних тенденцій, в культурі сили і безмежного активізму, в уподібненні соціальних процесів природним і в натуралістичному підході до людини, в перетворенні індивіда в «слабку ланку» людино-машинних комплексів, створюваних соціотехнічним суспільством. А тому вирішення проблеми гуманізації спорту, в кінцевому рахунку, пов'язане з повільним і поступовим усвідомленням небезпечних перспектив реалізації технократичної парадигми мислення і породжуваних нею форм практики, а також з подоланням тенденцій, що розвиваються.

У кінцевому рахунку, гуманізація спорту пов'язана з торжеством ставлення до людини як цілісності, тілесної й духовної прояви якої являють собою нерозривну єдність. Але вся проблема в тому, що таке ставлення є, безумовно, серцевиною нескінченно віддаленого ідеалу.

Та все ж слід вітати всякий рух в сторону наближення до цього ідеалу. І початок цьому руху може бути покладено самим фактом виникнення розуміння необхідності поставити «заборони» спробам подолання меж людиномірності в спорті.

Про наявність ознак такого розуміння і навіть початку його опредметнення в практичній сфері свідчить досить багато.

До найважливіших серед цих ознак відноситься активізація на рубежі ХХ і ХХІ століть боротьби з допінгом, пов'язана значною мірою з об'єднанням зусиль МОК та міжнародних спортивних федерацій, але головне – з формуванням відповідної громадської думки, що схиляється в бік встановлення меж штучного форсування тих процесів, що протікають всередині людського організму й психіки, які призводять до рекордів.

Проводяться профільовані міжнародні конференції, формується, в ході громадського обговорення проблеми

(в тому числі в ЗМІ), специфічний тип громадськості, розробляється антидопінгова програма, створюється правове поле діяльності в даній сфері. У 1999 році прийнятий Антидопінговий кодекс олімпійського руху, зростають масштаби допінг-контролю. Робляться й інші кроки.

Треба визнати, що далеко не всі тренери, лікарі, самі атлети, а тим більше спонсори зацікавлені в тому, щоб «очистити» спорт від допінгу. Про це свідчать численні скандали, пов'язані з позбавленням чемпіонів нагород і передачею їх титулів представникам інших команд, а також відсторонення різних спортсменів від змагань. Тим не менш, даного роду робота дуже важлива, якщо її не проводити, то сфера спорту із змагання, в ході якого виявляються найбільш талановиті й тренувані атлети, перетвориться на арену боротьби фармакологічних фірм.

Крім проведення заборонної діяльності, спрямованої проти штучного плекання спортивних результатів, здійснення низки практичних заходів відповідного характеру, ведеться й позитивна робота. Остання розвивається в декількох напрямках. Розробляються нові, більш відповідальні вимогам сучасності, моделі та методики тренувального та змагального процесу. Цікава, зокрема, концепція, в основу якої покладено установку на те, щоб створити такі умови підготовки та проведення змагань, при яких реакція організму спортсмена на отримуване навантаження не буде виходити за межі оптимуму.

Справа в тому, що в основі більшості захворювань, пов'язаних зі спортивною діяльністю, знаходиться невідповідність використовуваних навантажень можливостям організму. Звідси виникають перевтома, перенапруга, перетренування, вони супроводжуються зниженням імунітету й опірності організму [1, с. 52].

Деякі науковці формулюють цікаві пропозиції щодо необхідності такої організації тренувань і змагань, при якій спортсмену буде захищатися результат лише в разі виконання рухових дій в рамках оптимальної роботи організму [8, с. 44].

Безумовно, подібного роду організація змагання й підготовки до нього вимагають великих зусиль та потужного технічного забезпечення. Але головною перевагою для масового впровадження даних ідей є все ж стереотипи спортивного мислення, що містять установку на те, що спортсмен зобов'язаний «вичавити» з себе перемогу, навіть нехтуючи сигналами про неадекватність навантаження його силам, що посилюються організмом.

Вже зараз здійснюється певна робота, спрямована на корекцію і подолання подібного роду стереотипів.

Мова в даному випадку йде про протиставлення процвітаючому в технократичному суспільстві принципу «перемоги», який містить у своїх смислових глибинах установку на подолання спортсменом меж своїх можливостей, принципу «чесної гри», що орієнтує на неприпустимість застосування таких засобів і прийомів, які можуть забезпечити перемогу навіть нечесним шляхом. Поняття «перемога» і «чесна гра» є смислотворчим ядром даних принципів і, стаючи складовими категоріального ладу сучасного спортивного мислення, отримують специфічні риси і тлумачення.

Поняття чесної гри і перемоги являють собою, перш за все найважливіші категорії олімпізму. Включаючись в ієрархію смислів даного типу свідомості, вони знаходять

також статус світоглядних універсалій, які задають певне бачення світу спорту та коригуючих направлення його розвитку. Вони визначають контури і перспективи розвитку спортивної практики, виступають в якості базисних положень, що обґрунтовують її доцільність. При цьому (на сучасній цивілізаційній основі) зі змісту даних світоглядних універсалій випливають протилежні один одному визначення та судження, виводяться принципи антитетичності.

Отже, виникає необхідність визначити складові принципу «чесної гри» і виявити особливості його практичної актуалізації.

Цей принцип є основоположним для практики спорту, що розвиваються на базі ідей олімпізму. На це неодноразово вказував П. де Кубертен, найбільші представники керівництва в спорті, діячі культури. Його найважливіші положення розкриті в базових документах світового спортивного, в тому числі олімпійського, руху, перетворені на норми, впорядковують практику сучасного спорту.

У Передмові до «Маніфесту про спорт», прийнятому в 1964 році Міжнародною Радою фізичного виховання і спорту (СІЕПС), президент Ради, срібний олімпійський медаліст і лауреат Нобелівської премії миру Ф. Ноель-Бейкер писав: «Чесна гра є сутністю, необхідним елементом всякого спорту, гідного цієї назви. Вона лежить в основі як аматорського, так і професійного спорту. Принцип чесної гри вимагає не тільки строго, але й добровільно дотримуватися духу і букви правил. Він передбачає повагу до супротивника і самому собі. Без чесної гри змагання стає грубим і принизливим» [3, с. 10].

Далі в даному Маніфесті говориться: «Якби в силу якоїсь катастрофічної обставини принцип чесної гри зник зі спортивного світу, змагання стали б місцями брехні, обману та брутальності. Спорт з будівельника людських відносин перетворився б на їх руйнівника і, таким чином, втратив би головний сенс свого існування» [10, с. 31].

В іншому найважливішому документі, «Маніфесті про чесну гру», який був розроблений і опублікований в 1977 році Міжнародною Радою спорту та фізичного виховання при ЮНЕСКО, відзначається, що чесна гра виражається, насамперед, в поведінці самого спортсмена. Вона характеризує його образ дій, що впливає з почуття власної гідності й включає в себе чесність, сумлінність, рішучу та гідну поведінку в ситуаціях, коли інші поводяться нечесно; позитивну, що виражається в постійному прагненні до співпраці, повагу до партнера, противника, судді; уміння залишатися скромним після перемоги і спокійно сприймати поразку.

Разом з тим звертається увага на те, що дотримання принципів чесної гри необхідне не тільки для спортсменів, але також для тренерів, спортивних керівників, глядачів і всіх інших осіб, пов'язаних зі спортом [4, с. 10].

Вивчення особливостей практики сучасного спорту показує, що серед спортсменів чимало таких, які справді демонструють на змаганнях, у тому числі олімпійських, поведінку, відповідну принципу «чесної гри». Разом з тим виявляються досить істотні труднощі в його практичному втіленні.

Молодь у своїй реальній поведінці часто орієнтується не на даний принцип, а на інші цінності. Спортивні змагання привертають все більше число спортсменів лише можливістю заробити гроші, придбати інші матеріальні

блага, славу. Молоді люди часто проявляють жорстокість, агресивність, грубу фізичну силу, демонструють свої переваги.

Таке ставлення молоді до принципів «чесної гри» пов'язане значною мірою з позицією тих, в чій обов'язки входить завдання формування у спортсменів певного типу поведінки. Тобто, ні викладачі фізичного виховання, а ні тренери не прививають своїм вихованцям поняття чесної гри. Основний акцент вони роблять на успіх спортсмена, а не на порушення ним правил спортивної етики.

Все це свідчить про те, що в залученні членів спортивної спільноти до принципу «чесної гри» існують серйозні труднощі. І, насамперед, складність полягає в тому, що спорт не вдається цілком прив'язати до принципів чесного змагання в силу природи самого спорту і особливостям змагальної діяльності, які вимагають і здійснюють порівняння результатів і, тим самим, спонукають до все нових рекордів. І, на жаль, завжди знайдуться люди, які будуть прагнути досягти цих рекордів будь-якою ціною.

Тому зміцнення й розширення сфери розповсюдження принципу «чесної гри» вимагає постійного опору силі впливу принципу «перемоги», в основу якого закладена ідея зведення нового спортивного результату, рекорду, перемоги над суперником і досягнення успіху в ранг мети і сенсу спортивної боротьби.

У силу цього істотно значимими видаються різноманітні, описані в науковій літературі і поступово впроваджені в спортивне життя, форми і методи свідомого і цілеспрямованого впливу на даний вид суспільної практики.

Вважається, що для олімпійського спорту й спорту вищих досягнень істотно значущим є завдання розробки та актуалізації програм, що забезпечують обґрунтування спортивної практики принципами «чесної гри».

На сьогоднішній день ці програми включають пропозиції:

- змінити девіз олімпійського руху, пов'язавши його з гуманістичними цінностями (з погляду скульптора Р. Тейта Маккензі девіз має звучати так: «Швидкість, легкість, відвага, справедлива гра», а колишній президент Міжнародної асоціації шкіл фізичного виховання вважає, що його слід сформулювати як «краще, прекрасніше, людяніше», є й інші пропозиції);

- розширити практику вибору на олімпійських іграх спортсменів, що втілюють олімпійський ідеал, а після закінчення ігор вручати спеціальну медаль з написом: «Гуманізм за посередництвом спорту»;

- активізувати і пропагувати діяльність міжнародних комітетів «Фейр Плей» («Чесної гри») та інших близьких їм за духом асоціацій;

- вдосконалювати норми суддівства, вносячи в них зміни, що стосуються якомога більш точної та об'ємної класифікації порушень правил змагань;

- розвивати нові змагання та ігри у бік їх гуманізації. У зв'язку з цим висловлюються пропозиції щодо розширення області проведення ігор, в яких попускались би зміни правил змагання (за домовленістю самих учасників), вони стали б більш демократичними, гуманними, доступними для всіх людей незалежно від їх віку, рівня підготовленості, стану здоров'я (інвалідності) і т.д. Причому цей підхід припускає збереження орієнтації на такі, мабуть, іманентні для спорту, принципи як

конкуренція, перевага, максимальна результативність, вимір і порівнянність результатів, і т.д., але разом з тим ставити своїм завданням трансформацію «жорсткої» моделі в більш гуманну [6, с. 6].

Істотно важливим завданням є дослідження та вирішення проблем, що виникають у галузі соціально-правових взаємин у спорті. У даній сфері суспільної практики реально існує складний комплекс колізій, зумовлених конфліктністю інтересів спортсмена і різних організацій, корпоративних, кланових, політичних та економічних структур.

На сьогодні права атлета враховуються недостатньо через його власний невисокий рівень правової культури. Це посилює його залежність від адміністрації та «правил гри», що нав'язуються нею, породжує помилки у вирішенні конфліктних ситуацій та беззахисність спортсмена.

Необхідно розширювати правове забезпечення професійно комерційного спорту. Але для цього треба, насамперед, визначити саму область його існування, принципи функціонування, допустимі форми спонсорської допомоги, комерційної діяльності, рівень відповідальності перед державою й суспільством та інше.

Внесення ясності в цю сферу важливо ще й тому, що багато спеціалістів та діячів спорту заявляють, що професіоналізація підготовки атлета у великому спорті сягає нині настільки високого рівня, що ні про яке аматорство взагалі не може йти мови. Тому створення правового простору великого спорту є необхідною складовою частиною процесу його гуманізації. Тільки чітка артикуляція та законотворче оформлення всього комплексу відносин у цій сфері може стати основою ліквідації адміністративного свавілля та хабарництва в спорті, захисту прав спортсмена як в області взаємин з керівниками команд і змагань, так і в контексті проблеми визначення умов безпечної для його здоров'я діяльності.

Також необхідно враховувати, що спорт існує не тільки у своїй олімпійській або «досягненській» іпостасі (як «великий» спорт). Є й інший, «масовий» його різновид. При цьому суспільство потребує гуманізації та цієї сфери спорту, зокрема, в її розширенні, в створенні більш доступних форм участі, синтезуванні в ній традиційності й сучасності. Саме завдяки цьому різновиду спорту, можливості його поєднання з цінностями та цілеорієнтирами інших сфер фізичної культури є найбільш актуалізовуваними.

Стає все більш очевидним, що саме в цій своїй іпостасі практика спорту в найбільшій мірі стає вираженням його гуманістичної суті. Цільовий результат спортивної діяльності не зводиться до досягнення рекорду, а втілюється в тому, що сприяє фізичному й особистісному розвитку, підвищує загальну життєздатність і здоров'я індивіда.

У нашій країні розвиток загальнодоступного спорту не обходиться без протиріч і проблем.

Головна проблема в тому, що «масовий» спорт, по суті, не такий вже й масовий, як це декларується. Якщо в розвинених країнах загальне число залучених до сфери загальнодоступного спорту становить від 30% і більше від загальної чисельності населення, то в нашій країні цей показник дорівнює близько 13% [9].

Головна соціально-економічна причина цього – низький рівень життя більшої частини населення. Однак існують і психологічні причини, які полягають

у формальному характері фізичного виховання і тренувань, до яких залучається наша підростаюча молодь ще в школі, і які, за відгукми нині вже дорослих людей, «відбивають» бажання продовжувати заняття спортом.

Значне місце серед факторів, що заважають розвитку сфери кондиційного, загальнодоступного спорту, займає стресогенний характер розвитку нашого суспільства. У поєднанні з досить низьким рівнем культури дозвілля, цей фактор діє в напрямку розвитку таких моделей дозвілля, для яких пріоритетними є пасивні форми відпочинку.

Важливу роль відіграє й індиферентність держави до проблеми масового спорту при загальних декларативних установах на його розвиток.

На Заході в останні десятиліття XX століття виник і розвивається рух «Спорт для всіх». Зараз до нього залучено велику увагу громадськості. Завдяки цьому руху вдається, по-перше, зробити спорт дійсно масовим явищем. По-друге, зменшується небезпека руйнування як людської духовності, так і тілесності, пов'язана з можливістю подолання меж людиною мірності, що міститься в самому спорті, з ескалацією психології «рекордизму» та зі ставленням до самого спорту з погляду «перемогоцентризму».

У зв'язку з організацією цього руху розробляються засоби кондиційного тренування, методики їх самостійного використання, створюється система масових спортивних змагань, фестивалів та інших фізкультурних акцій, здійснюється потужне інформаційне забезпечення, за допомогою листівок, плакатів, тематичних друкованих видань для фізкультурного самоосвіти і т.д. [2, с. 34].

В Україні прийнята Постанова Кабінету Міністрів України №49 від 18 січня 2003 р. «Про утворення центрів фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх» для підвищення рівня фізкультурно-оздоровчої роботи серед населення і створення умов для реалізації права громадян на заняття фізичною культурою та спортом [7].

Відповідно забезпечуються організаційні умови і мотивація спорту для всіх. Продовжуючи радянські традиції, в цю мотивацію вноситься обманне начало, що полягає у твердженнях, ніби саме в масовій спортивній діяльності розкриваються можливості індивіда, відбувається формування життєвих перспектив, пов'язаних з великим спортом.

Насправді, природна взаємодія загальнодоступного спорту і спорту великих досягнень, коли найбільш обдаровані спортсмени приходили зі школи, армії, вузівської або заводської команди, практично закінчується. Високі вимоги щодо до рівня майстерності припускають багаторічну спортивну підготовку, а отже, включення до її орбіти дітей і підлітків та їх спрямованого, спеціалізованого розвитку.

В істотному зв'язку з даним явищем знаходиться формування далекої від гуманістичних ідеалів механізмів відбору і жорсткої, що калічить фізично і морально, системи виховання майбутніх чемпіонів.

У відносинах держави до загальнодоступної спортивної діяльності весь час домінує прагнення підпорядкувати їй її, а не тільки великий спорт, нестримній гонці за престижем. Така практика тільки підсилює тенденції, що ведуть до підміни мети розвитку спорту для людини іншої мети – відбору людини для спорту.

Практика масового спорту, в якому домінує тренувальний процес, не варто па місці, і в ній з'являються надзвичайно цікаві та перспективні новації.

Вони багато в чому пов'язані з соціальними і технічними нововведеннями.

Сфера інноваційних процесів сучасного суспільства різноманітна і насичена; надзвичайно цікавим елементом цього різноманіття є нові моделі способу життя. Серед цього роду моделей можна виділити ті, які містять орієнтацію на фізичну активність спортивного типу.

Все більш пріоритетними стають цінності здорового способу життя. Нарощування в масовій свідомості орієнтації на дані цінності обумовлюють розвиток, а в іншому відношенні є його наслідком, індустрії спортивно-оздоровчого дозвілля.

У зв'язку з цим і в сферу масового, а не тільки великого, спорту проникають нові технології, тренажери і комп'ютери. Вони дозволяють спортсмену разом з тренером, або навіть самостійно, створювати індивідуальні програми тренувань. Завдяки цьому до спортивного життя починають залучатися ті, хто не був схильний до занять спортивними іграми (особливо це відноситься до жінок), які раніше були переважно формою фізичної активності у сфері спорту (приблизно до 90-х років XX століття).

У зв'язку з цим фахівці багатьох країн відзначають, що у багатьох людей, особливо важливо, що у жінок, – раніше вельми пасивних та індиферентних по відношенню до спорту, – з'являється бажання займатися тренінгом самостійно. Активізувалася ця тенденція переважно після появи нових видів фізичних занять, таких як аеробіка, шейпінг і т.д. Поступово розширюється сфера сімейного спорту.

Фахівці називають такі форми розвитку спорту для всіх «комбінаційними» або «гібридними», так як вони виникають при взаємопроникненні спортивної, кондиційної, оздоровчої та інших форм фізичної культури. Виявляються «сценарії» їх розвитку в майбутньому.

Це майбутнє проглядається, по-перше, в оптимізованому поєднанні різних форм фізичної культури з регламентованою змагально-ігровою діяльністю, в інтегративному використанні загальнодоступних чинників фізичної культури з метою досягнення та реалізації тих функціональних і адаптаційних можливостей індивіда, які сприяють повноцінній життєдіяльності й нормальному розвитку рухових здібностей. По-друге, передбачається, що можливості індивіда в прояві неабияких фізичних і психічних здібностей можуть бути розширені за допомогою спеціалізованої системи спортивної підготовки та участі в змаганнях [5, с. 10–11].

Але для того, щоб ці паростки нового способу життя розвивалися, необхідно відповідне фінансування, але головне – потрібна продумана пропаганда подібного роду занять і дозвілля. І ця пропаганда повинна бути розрахована на звичайних людей з невисоким рівнем фізичної підготовки, а не на спортсменів.

Але головне – змінити ставлення населення до питань свого здоров'я, ролі спорту в способі життя. Спорт дуже демократичний, і, незважаючи на різного роду ілюзії й спроби простого виправдання своїх лінощів, не вимагає розкішних умов і надмірних фінансових витрат для багатьох проявів фізичної активності.

Та все ж найважливішою умовою формування способу життя, орієнтованого на самореалізацію особистості як гармонічної цілості, для якої тіло й дух являють собою рівноцінні атрибути людського буття, є розвиток свідомості.

Адже людська поведінка визначається свідомістю, а обираються форми і способи життєдіяльності – цілеорієнтації, потребами й іншими проявами духовного світу особистості. На його формування впливає безліч факторів, у тому числі мода, масові захоплення, що існують у суспільстві стереотипи свідомості та поведінки, в тому числі уявлення про фізичну привабливість людини, престижність дозвілля, «стильність», «імідж» і т.д. і над формуванням цих образів, уявлень і напрямків моди треба цілеспрямовано працювати.

Зокрема, для розвитку загальнодоступного спорту величезне значення має розробка, прийняття та підтримка на державному рівні програм, насамперед розвитку здорового способу життя, пропаганда і укріплення матеріальних основ кондиційної та тренувальної спортивної практики, рекреативного фрагмента соціальної дійсності, адаптивного спорту (насамперед спорту інвалідів), валеологічного виховання (спрямованим на оволодіння комплексу заходів з управління індивідуальним здоров'ям).

Необхідна розробка методик диференційованого підходу до різного контингенту населення, регламентація поведінки учасників змагань за неантагоністичними принципами боротьби, чітке й обґрунтоване лімітування режимів тренувань і параметрів навантаження.

Необхідно активізувати роботу зі спортивної орієнтації населення, розробляти методики більш точного визначення та вибору видів рекреативного і загально-кондиційного спорту, що підходить як для дорослих людей, так і для дітей. Суспільство й держава повинні покласти на себе обов'язки по створенню умов для вільного вибору виду занять і підготовки кваліфікованих тренерів, які могли б стимулювати бажання займатися допомогою організації оптимального режиму тренувань. Від того, в якому напрямку відбувається розвиток цих факторів, будуть залежати й відповідні «моделі» переважного типу особистості, способу життя, формуватися відповідна аксіологія тіла.

Звичайно, спорт являє собою складне й поліморфне явище. У ньому не можна виділяти головні і другорядні, пріоритетні і малоцінні види, напрямки та сфери існування. Тому необхідно визначати й актуалізувати такі стратегії розвитку та спортивної практики як цілісності, і всіх її підрозділів, в яких найбільшою мірою проявлялась би гуманістична природа спорту.

Найбільш важливим, глибинним і комплексним фактором розширення практики спорту і розвитку її гуманістичного потенціалу є розвиток тих цінностей, які складають смисловий каркас гуманізму, і включення їх в простір буття свідомості, подолання або хоча б звуження сфери дій технократичних тенденцій, що активно проявляють себе в сучасному суспільстві.

В якості визначених передумов становлення сучасного спорту можна розглядати системи ліберальних і демократичних уявлень, норм і цінностей. Альтернативою негативним тенденціям, що виявляються в сучасному спорті може виступати тільки реальне вирішення проблеми гуманізації спорту, яке, в кінцевому рахунку, пов'язано з повільним і поступовим усвідомленням небезпечних перспектив реалізації технократичної парадигми мислення і породжуваних нею форм практики. Це безпосередньо пов'язано з необхідністю визначати й актуалізувати такі стратегії розвитку та спортивної практики як цілісності,

і всіх її підрозділів, у яких найбільшою мірою проявлялася б гуманістична природа спорту.

Висновок: найбільш важливим, глибинним і комплексним фактором розширення практики спорту і розвитку її гуманістичного потенціалу є розвиток тих цінностей, які складають смисловий каркас гуманізму, і включення їх в простір буття свідомості, подолання або хоча б звування сфери дії технократичних тенденцій, активно проявляють себе в сучасному суспільстві. У кінцевому рахунку, гуманізація спорту пов'язана з торжеством ставлення до людини як цілісності, тілесні і духовні прояви якої являють собою нерозривну єдність.

Список використаних джерел

1. Граевская Н. Д. Спорт и здоровье // Теория и практика физической культуры. – 1996. – №4. – С.52.
2. Дутчак М. В. Спорт для всіх в Україні: теорія та практика / М. В. Дутчак. – К.: Олімп. л-ра, 2009. – 279 с.
3. Манифест о спорте. – М.: Советский спорт, 1971.
4. Манифест СИЕПС о честной игре // Информационный вестник ВНИИФКа. – 1977. – №10.
5. Матвеев Л. П. Что же все-таки это такое – «спорт для всех»? // Спорт для всех. – 2000. – №3. – С.8–12.
6. Черкесов Ю. Т. Как обезвредить спорт // Теория и практика физической культуры. – 1996. – №3. – С.44.
7. Столяров В. И. Гуманистическая теория спорта и проблема её практического использования в спортивном и олимпийском движении // Спорт для всех. – 1999. – №4. – С.9–12.
8. Столяров В. И., Баранова И. В., Курило С. И. Молодежь и олимпийская идея «Фейр плей» // Теория и практика физической культуры. – 1994. – №8. – С.3–7.
9. Указ Президента Украины «Про Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту» (Із змінами, внесеними згідно з Указом Президента №1505/2005 (1505/2005) від 21.10.2005).
10. <http://ridna.ua/2013/11/blyzko-13-ukrajintsiv-rehulyarno-zajmayutsya-sportom-minsportu/>

References

1. Graevskaja N. D. Sport i zdorov'e // Teorija i praktika fizicheskoj kul'tury. – 1996. – №4. – S.52.
2. Dutchak M. V. Sport dlja vsih v Ukraini: teorija ta praktyka / M. V. Dutchak. – K.: Olimp. l-ra, 2009. – 279 s.
3. Manifest o sporte. – M.: Sovetskij sport, 1971.
4. Manifest SIEPS o chestnoj igre // Informacionnyj vestnik VNIIFKa. – 1977. – №10.
5. Matveev L. P. Chto zhe vse-taki jeto takoe – «sport dnja vseh»? // Sport dlja vseh. – 2000. – №3. – S.8–12.
6. Cherkesov Ju. T. Kak obezvedit' sport // Teorija i praktika fizicheskoj kul'tury. – 1996. – №3. – S.44.
7. Stoljarov V. I. Gumanisticheskaja teorija sporta i problema ego praktičeskogo ispol'zovanija v sportivnom i olimpijskom dvizhenii // Sport dlja vseh. – 1999. – №4. – S.9–12.
8. Stoljarov V. I., Baranova I. V., Kurilo S. I. Molodezh' i olimpijskaja ideja «Fejr plej» // Teorija ja praktika fizicheskoj kul'tury. – 1994. – №8. – S.3–7.
9. Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro Nacional'nu doktrynu rozvytku fizychnoi' kul'tury i sportu» (Iz zminamy, vnesenyymi zgidno z Ukazom Prezydenta №1505/2005 (1505/2005) vid 21.10.2005).
10. <http://ridna.ua/2013/11/blyzko-13-ukrajintsiv-rehulyarno-zajmayutsya-sportom-minsportu/>

Sheremet L. A., Ph.D., Associate Professor Habilitation fellow, Institute for Higher Education, National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (Ukraine, Kyiv), lyubasha1971@mail.ru

Humanization of sport as a factor for optimizing human-commensurability

The article is dedicated to analyzing the possibilities of overcoming the crisis phenomena in the contemporary sports by the humanization of its both essential and organizational aspects. The goal of the paper is to expose the possibilities for humanizing sports as social practices as a factor for optimizing its human-commensurability. Especial role at reaching that goal is given to such general-scientific methods as system method, analysis, and synthesis.

Further studies of sports are surely to be related to the as deep as possible investigation of the problem of humanization of sports and the ways for solving it. Special tasks here are found to be manifestation and actualization such strategies

for the development of sport practices that express humanistic nature of sports to the greatest extent.

Keywords: sports, sport activity, humanism, the Olympics, technocracy, competition, «fair play» principles.

Sheremet L. A., кандидат философских наук, доцент, докторант, Институт высшего образования НАПН Украины (Украина, Киев), lyubasha1971@mail.ru

Гуманізація спорту як фактор оптимізації членкоразмерности

Анализируются возможности преодоления кризисных явлений в современном спорте путем гуманизации как его сущностных, так и организационных сторон. Целью данной статьи является выявление возможности гуманизации спорта как социальной практики в качестве фактора оптимизации его членкоразмерности. Особую роль в достижении поставленной цели сыграли такие общенаучные методы, как системный, анализ и синтез.

Дальнейшие исследования спорта, безусловно, должны быть связаны с как можно более глубоким изучением проблемы гуманизации спорта и с определением способов их решения. Здесь особенно выделяется задача выявления и актуализации таких стратегий развития спортивной практики, в которых в наибольшей степени проявлялась бы гуманистическая природа спорта.

Ключевые слова: спорт, спортивная деятельность, гуманизм, олимпизм, технократизм, соревнования, принципы честной игры.

* * *

УДК 378.014.024

Степаненко І. В.,
доктор філософських наук, професор,
завідувач відділу Інтернаціоналізації вищої освіти,
Інститут вищої освіти НАПН України
(Україна, Київ), stepan@voliacable.com

ФІЛОСОФСЬКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ УЗГОДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО, ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКОГО І ГЛОБАЛЬНОГО У ПРОЦЕСАХ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті ключові для розуміння інтернаціоналізації вищої освіти питання, – чому, навіщо, що вона означає і як має здійснюватись – розглянуто на підставі застосування системи філософсько-методологічних настанов: 1) вимоги системного і комплексного підходу до інтернаціоналізації та її оцінювання; 2) вимоги контекстуального і диференційованого підходу до розуміння причин, змісту, впливу і механізмів інтернаціоналізації вищої освіти; 3) методологічного космополітизму, який дозволяє подолати бінарне протиставлення національного і загальноєвропейського, і переміщує глобальне у внутрішній національний контекст, додаючи при цьому ще й загальноєвропейську перспективу; 4) підходу до інтернаціоналізації як процесу, що розвивається; 5) вимоги узгодження і синтезу основних підходів до розуміння суті інтернаціоналізації вищої освіти і мети її здійснення; 6) вимоги враховувати як позитивні, так і негативні наслідки інтернаціоналізації вищої освіти, її зиски і ризики.

Ключові слова: інтернаціоналізація вищої освіти, глобалізація, європейський простір вищої освіти, методологічний космополітизм, конкуренція, співробітництво, підходи до інтернаціоналізації вищої освіти, ризики інтернаціоналізації вищої освіти.

Інтернаціоналізація, за визнанням більшості дослідників, є «мейнстрімом» – одним із головних напрямів розвитку вищої освіти у сучасному світі. Ступень інтернаціоналізації активно використовується як один із базових індикаторів при розробці міжнародних та вітчизняних університетських рейтингів, наприклад, таких, як започаткований у 2010 році рейтинг Таймс – Томсон Рейтер, рейтинг QS, новий багатомірний рейтинг університетів світу U–Multirank, розроблений на замовлення Європейського Союзу та інші [1, с. 10]. Починаючи із 2009 року в усіх документах «пост Болонського» процесу інтернаціоналізація вищої освіти визначається як одне із ключових завдань для розвитку Європейського простору вищої освіти на наступне десятиріччя. Так, серед чотирьох цілей для вищої освіти, визначених для нинішнього десятиліття